

PANEL*

Bir arada yaşamamanın
ilkeleri

Mustafa Erdoğan

(Prof. Dr. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fak.)

Özet

Bir arada yaşamak durumunda olan kişi ve grupların arasında dünya görüşü, hayat tarzı ve çıkarlar bakımlarından hatırı sayılır farklılıklar olması “Bir arada yaşama” olgusunu bir problem olarak karşımıza çıkarmaktadır. Farklı kültür ve hayat tarzlarının bir arada yaşamasıyla ilgili problemlerin çözülebilmesi için bazı temel ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tebliğde bu ilkeler ele alınmakta, ortak bir ilke olarak “adalet”in önemi gözler önüne serilmektedir.

I. Giriş

“Bir arada yaşama”nın bir problem olarak ortaya konmasının arkasında, bir arada yaşamak durumunda olan kişi ve grupların arasında dünya görüşü, hayat tarzı ve çıkarlar bakımlarından hatırı sayılır farklılıklar olduğu ön kabulü yatmaktadır. Öyle ya, eğer bireyler ve gruplar arasında böyle ciddi farklılıklar olmasaydı, bir arada yaşamak büyük bir sorun olmazdı. Gerçi, birbirine benzer olanlar arasında da düzen ve adaleti sağlamak gibi bir problem elbette olacaktır, ama bu problem ile farklı kültür ve hayat tarzlarının bir arada yaşamasıyla ilgili problemler birbirinden farklıdır. Bu ikinciler hem daha ciddîdir, hem de nitelik bakımından ilkinden farklıdır. Bu yazıda mesele bu ikinci nokta açısından ele alınmakla beraber, bu meselenin toplumda “düzen ve adalet” genel sorunundan büsbütün bağımsız

* Said Nursi'ye Göre Bir arada Yaşama Prensipleri
6 Nisan 2014, Haliç Kongre Merkezi/İstanbul

Genel toplum için,
herkesin temel
haklarını güvence
altına alan ve az
sayıdaki merkezî
organların
örgütlenme
esaslarını
belirten kısa
bir anayasanın
varlığı yeterli
olacaktır.

da değildir.

Her şeyden önce şunu belirtmemiz gerekiyor: Aralarında bu derece ciddi farklılıklar olan kişi ve grupların bir arada yaşamaları ahlâkî bir zorunluluk değildir. Başka bir anlatımla, hiçbir kişi veya grup kendilerine benzemeyen ve belki de onaylamayacak oldukları inanç ve değerlere bağlı olan başka kişi ve gruplarla bir arada yaşamak zorunda değildir. Ama eğer bu gruplar aynı birlik altında siyasî olarak örgütlenmeyi kendi iradeleriyle seçmişlerse, o zaman bu birliğin bazı ilkelere dayanması gerekecektir. Ayrıca, farklı kişi ve gruplar tarihsel olarak kendilerini aynı siyasî organizasyon altında bir arada bulmuş olabilirler. O zaman da bunların, ayrı bir birlik oluşturmak istemedikleri, yani bu tarihsel beraberliği sürdürmek istedikleri sürece, ortak varoluşun ilkeleri üstünde diğer partnerleriyle mutabakata varmaları gerekecektir. Şu halde sorun, her iki durumda da, farklı varoluşların hangi temel ilkeler altında barış ve adalet içinde bir arada yaşayabilecekleri sorunudur.

Sanırım bu sorunu iki farklı düzeyde ele almak uygun olur: (1) genel toplum veya kapsayıcı siyasî birlik düzeyinde ve (2) bu birlik altında yaşayan farklı grupların birbirleriyle ilişkileri düzeyinde. Ben birinci düzeyin ilkelerini sınırlı kamusallık, adem-i merkezîyet ve vicdan özgürlüğü; ikinci düzeyin ilkesini ise hoşgörü olarak adlandırıyorum. Nihayet, adalet her iki düzeyde de egemen olması gereken başka bir temel değerdir.

II. SİYASÎ BİRLİĞİN GENEL İLKELERİ

1. Sınırlı Kamusallık: Genel toplumun siyasî birliğinin dayanması gereken en temel ilke olduğunu düşündüğüm “sınırlı kamusallık”la şunu kast ediyorum: Çeşitlilik ve farklılıklara varlık sahası bırakmak için ortak alana ilişkin düzenlemeyi asgarî düzeyde tutmak gerekir. Çünkü, farklı varoluşların yaşayabilirliği, kendilerine empoze edilecek olan ortak kuralların mümkün olduğunca az olmasına bağlıdır. Açıktır ki, ortak norm ve düzenlemelerin kapsama alanını genişlettiğiniz ve düzenleme miktarını artırdığınız nispette muhtelif grupların kendi farklılıklarını ifade etme ve farklılıklarıyla var olma imkânlarını azaltmış olursunuz.

Esasen, merkezî-ortak düzenlemelerin genişliği ve çokluğu genel toplum içinde yer alan herkese, farklılıklarını gözetmeksizin aynı standartları uygulama arayışının bir ifadesidir. Bu yönelim birlik-bütünlükçü ve tektipleştirici bir dünya görüşünü yansıtır. Tipik bir “ulus-devlet” modelinde olduğu gibi, yekpâre ve müttehit bir toplum tasavvurunu hareket noktası yapan böylesine üniterist bir yapının çoğulculuk ve çeşitlilikle uyuşmayacağında şüphe yoktur.

Sınırlı ortak düzenlemenin asgarî içeriğinin ne olacağına gelince, ilk unsuru şüphesiz ki insan hakları olacaktır. Böylece, genel toplum için, herkesin temel haklarını güvence altına alan ve az sayıdaki merkezî organların örgütlenme esaslarını belirten kısa bir anayasanın varlığı yeterli olacaktır. Bu anayasanın temel bir özelliği de, etnik-kültürel bakımdan, din ve hayat tarzı bakımından genel toplumdan farklılaşan grup veya topluluk mensuplarının kendi gruplarından “çıkış” hakkını güvence altına almak olacaktır. Çünkü, nasıl ki gruplar istemedikleri siyasî birlikler içinde yer almaya zorlanamazlarsa, daha temelde, bireyler de onaylamadıkları gruplar

içinde kalmaya veya kendi vicdanlarına aykırı buldukları kültürel pratikleri onaylamaya zorlanamazlar. Nihayet, bu anayasa merkezî devlete herhangî bir hayat tarzını ve/veya kültürü destekleme gibi bir görev vermeyeceği gibi, etnik-kültürel grupların kendi hayat tarzları veya kültürlerini idame ettirmek için kendi üyelerinin temel haklarını çiğnemelerine de izin veremeyecektir.

2. Adem-i Merkeziyet: Aynı nedenden dolayı, barışçı ve adil bir birarada yaşama düzeni adem—i merkeziyet esasına göre dayandırılmalıdır. Çünkü, merkeziyetçi ve hiyerarşik bir siyasî birlik tasavvuru çoğulculuk ve çeşitlilikle bağdaşmaz. Onun için, özgür bir toplumun kurumsal yapısının son derece gevşek bir siyasî birlik altında her grup veya topluluğun kendi işlerini prensip olarak kendisinin kararlaştırmasına ve yürütmesine izin vermesi gerekir. Bu da, grup ve toplulukların norm-koyma ve normları uygulama bakımlarından özerkliklerinin garanti edilmesiyle ve merkezî yapının yukarıda belirtilen asgarî ortak normlara genel olarak uyulmasını sağlamak dışında bir müdahalesinin olmamasıyla sağlanabilir.

3. Vicdan Özgürlüğü: Vicdan özgürlüğüne saygı bir siyasî birlik altında barış içinde bir bir-arada yaşamanın temel ilkesidir. Vicdan özgürlüğü, herkesin kendi hayatını kendi vicdanî kanaatine göre yaşamaya hakkı olduğunu ifade eder; bu ilke hiç kimsenin başka bir irade tarafından kendi derin inançlarına aykırı hareket etmeye (yaşamaya) zorlanamamasının garantisidir. Vicdan özgürlüğünün siyasî örgütlenme bakımından pratik bir sonucu, geniş toplum içinde yer alan grup veya topluluklara, liberal bir perspektiften “evrensel” oldukları düşünülen –bireysel özerklik ve rasyonellik gibi- değerlerin bile dayatılamamasıdır. Meselâ, grup üyesi bireylerin çıkış (gruptan ayrılma) hakkının garanti altında olması şartıyla, gruplar içinde “evrensel” değerlere aykırı olan kültürel pratikler yasaklanmasına gerek olmayacaktır.

Vicdan özgürlüğü, herkesin kendi hayatını kendi vicdanî kanaatine göre yaşamaya hakkı olduğunu ifade eder; bu ilke hiç kimsenin başka bir irade tarafından kendi derin inançlarına aykırı hareket etmeye (yaşamaya) zorlanamamasının garantisidir.

III. GRUPLARARASI İLİŞKİLERİN İLKELERİN İLKESİ: HOŞGÖRÜ

Barış içinde bir arada yaşayabilmeleri için toplumu oluşturan farklı grup veya toplulukların birbirine karşı hoşgörülü olmaları şarttır. Tarihsel olarak hoşgörü fikri, dini inançları akılcı yoldan ortak bir noktada buluşturmanın imkânsız olduğunun anlaşılmasından çıkmıştır. John Locke da Avrupa toplumlarının bu tecrübesinin ışığında farklı hayat tarzlarına sahip olan ama ortak bir toplumsal dünyayı paylaşmak isteyen insanların nasıl bir arada yaşayabilecekleri sorununa cevap olarak “hoşgörü”yü önermişti.

Hoşgörü, kısaca, bir başkasının onaylamadığımız bir davranışını değiştirmek için güç kullanmayı reddetmemizdir. Zaten onayladığımız veya kayıtsız olduğumuz bir şeyin olmasına izin vermek hoşgörü değildir. Politik olarak hoşgörü, bir grubun, topluluk veya toplumun kendi inançlarını, hayat tarzını ve kültürünü devlet gücü kullanarak başkalarına dayatmaktan kaçınması demektir. Burada kritik olan nokta, kişinin veya toplumun onaylamadığı davranışı bastırabilme veya onu baskı altına alma gücüne sahip olduğu halde bunu yapmayı ilkeli olarak reddetmesidir. Bu güce sahip değilsek, onaylamadığımız davranışa müdahale etmemek elimizde olmadığından bu durumda hoşgörü erdeminden söz edilemez. Çünkü, böyle bir durumda

*Hoşgörünün ana
fikri başkalarına
“yukarıdan
bakma”
değil, fakat
onaylamadığınız
bir görüşe baskı
uygulamaktan
bilinçli ve ilkeli
olarak kaçınma
iradesidir. Bu,
özellikle elinde
güç olanın veya
daha güçlü
olanın kolayca
başarabileceği
bir şey olmadığı
için, hiç de
küçümsemeyi
hak etmez.*

kişinin müdahale etmemesi bilinçli bir tercihin sonucu değildir.

Onaylamadığımız farklı inanç veya pratiklere karşı zora başvurmayı il-
keli olarak reddetmek, onaylamamaya rağmen zora başvurmanın ahlâkî
bir temeli olduğu anlamına gelir. Onaylamadığımız halde onu bastırmaya
kalkışmıyorsak, bunun için akli olarak temellendirilebilecek olan haklı bir
nedenimizin var olması gerekir. Başka bir ifadeyle, bu davranışımızı belirle-
yen başka bir ahlâkî ilke söz konusudur. Bu ilke, kısaca, farklılıklar arasında
akılcı argümana ve iknaya yer bırakmaktır ki bu da ikna-etmeye zora-baş-
vurma karşısında üstünlük tanımayı ima eder. Açıktır ki, onaylamadığımız
davranışa karşı güce başvurmak rasyonel argümanın terk edilmesi, aklın
sürgüne gönderilmesi anlamına gelirdi.

Onaylamadığımız inanç ve pratiklere karşı zora başvurmaktan bilinçli
olarak kaçınmak aynı zamanda başkalarının “vicdanlarına” saygı duymak
anlamına da gelir. Bu nedenle, bireyleri, en derin (varoluşsal) inanç ve kana-
atlerini temsil eden vicdanlarına karşı hareket etmeye zorlamaktan kaçın-
mak barışçı birlikte var-oluşun zorunlu şartı olduğu kadar, temel bir ahlâkî
gereklilikler de.

Ne var ki, pek çok kimse hoşgörüyü bir değer olarak küçümseme, onun
—eğer bir “erdem”se bile— çok az takdir gerektiren bir erdem olduğunu dü-
şünme eğilimindedir. Bunun bir nedeni insanların genellikle “pozitif” tu-
tuma “negatif” tutumdan daha fazla değer biçmeleri ise; bir diğer nedeni
de, hoşgörünün insanlar ve ahlâkî pratikler veya kültürler arasında ahlâkî
bir hiyerarşi ima ettiğinin zannedilmesidir. Çoğu insan güce başvurma-
maktan daha fazlasını gerektirmeyen “hoşgörü” tutumunda takdir edilecek
pek bir şey görmez. Onlara göre, “bir şey yapmak” her durumda “bir şey
yapmamak”tan daha değerlidir. Oysa, bu her zaman doğru değildir. Nite-
kim, hoşgörü örneğinde, zora başvurmaktan kaçınmak, bu tutumun kendi
başına ahlâkî değeri bir yana, kendisine karşı bu yola başvurulmayan kişi
veya gruba kendi yolunu kendisinin çizmesi için yer bırakmaktır. Öte yan-
dan, başkaları için “bir şeyler yapma”nın her zaman onların iyiliğine hizmet
etmekle sonuçlanacağına da bir garantisi yoktur.

Aslında hoşgörü tam da bu iddiasızlığı yüzünden toplumda barış için-
de bir arada var olma açısından son derece işlevseldir. Hoşgörü, meselâ
özerklik gibi, aşırı iddialı veya talepkâr olmayan bir değerdir; farklı inanç
ve değerlere sahip olan başkalarına müdahale etmekten kaçınmayı yeterli
görür. Böylece rasyonel iknaya yer bırakır. Ayrıca, kişi veya grupların fark-
lılık karşısında bu asgari gerekliliğin ötesine geçen tutumlar almalarını da
engellemez. İsteyenin “tanıma” ve/veya “dayanışma” yolunu seçmesi kendi
takdirine kalmıştır.

Öte yandan, hoşgörü ile ahlâkî hiyerarşi arasında zorunlu bir ilişki yok-
tur. Hoşgörünün ana fikri başkalarına “yukarıdan bakma” değil, fakat onay-
lamadığınız bir görüşe baskı uygulamaktan bilinçli ve ilkeli olarak kaçınma
iradesidir. Bu, özellikle elinde güç olanın veya daha güçlü olanın kolayca baş-
arabileceği bir şey olmadığı için, hiç de küçümsemeyi hak etmez. Hoşgö-
rü “farklı” olanın farklılığını onaylamayı veya takdir etmeyi gerektirmese de,
onun farklı olmaya hakkı olduğunu tanımak anlamında ona saygı göstermeyi
ima eder. Bu saygı, ayrıca, farklı olanın haklarına riayet etmeyi içerir.

IV. ORTAK İLKE: ADALET

Adalet insanlığın hem zaman hem de mekân bakımından evrensel kabule mazhar olmuş olan belki de tek temel değeridir. Her zaman aynı anlamda kullanılmasa da gelmiş-geçmiş hemen hemen bütün kültürler adalete öncelikli ve üstün değer vermişlerdir. Eski Romalılar "Dünya yıkılsa da adalet yerini bulsun" diyorlardı, bizim mensup olduğumuz kültürel havzada ise "Adalet mülkün temelidir" denegelmiştir. Özgür bir toplum olarak bir arada yaşamayı seçen insanların hem bu toplumun genel kurumlarından hem de mensup oldukları alt gruplardan kendilerine adaletle muamele edilmesini istemeye hakları vardır.

Adalet kısaca herkese hakkı olanı veya hak ettiğini vermek demektir. İnsanların hak ettikleri şeylerin ise hem usule hem de esasa ilişkin bir yanı vardır. "İnsan hakları" usule ve esasa ilişkin adaletin en özlü anlatımı olarak görülebilir. Adaletin zulmün karşıtı olarak görülmesi de aynı anlayışın asgarî gereğini ifade eder. Çünkü, zulüm yöneten otoritenin yönetilenlerin haklarını tanımaması ve hatta onlara tecavüz etmesi demektir. İktidar sahiplerinin yönetilenler arasında haklı bir sebep olmaksızın hakları ve meşru çıkarları bakımından ayırım yapması da zulüm kavramına dahildir.

Dolayısıyla adalet zulmün olmaması ve ayrıca bireylere "insanlar", "kişiler" ve "yurttaşlar" olarak hak ettiklerinin verilmesidir. Bireyler, duruma göre, ya tazmin-telâfiyi hak ederler, ya da bir avantaj veya yararın teminini. Birincisi, bir haksız fiilden zarar gören veya bir suçtan mağdur olan insanların hak ettiği. İkincisi ise bir sözleşmenin taraflarının, ortak bir değer üretimine katılanların ve kendi kusuru olmaksızın hayatını idame ettiremeyenlerin hak ettiği şeydir.

Kısaca, adalete dayanmayan bir ortak-varoluş veya birlikte-yaşama insanî olmadığı gibi, sürdürülebilir de değildir.

Abstract

Existence of considerable differences among individuals and groups, who have to live together in terms of world views, life style, and interests, causes the phenomenon of coexistence to appear as a problem. For these possible problems to be solved some fundamental principles are certainly need. In this essay we study on these principles and consider "justice" as the common principle.

Key Words

Living together, limited publicity decentralization, freedom of conscience, tolerance, justice

*Adalet kısaca
herkese hakkı olanı
veya hak ettiğini
vermek demektir.
İnsanların hak
ettikleri şeylerin
ise hem usule hem
de esasa ilişkin
bir yanı vardır.
"İnsan hakları"
usule ve esasa
ilişkin adaletin
en özlü anlatımı
olarak görülebilir.*

Bediüzzaman'ın metodu, tamir ve inşadır

Nevzat Tarhan

Prof. Dr., Üsküdar Üniversitesi Rektörü

Böyle bir program düzenlediği için öncelikle Risale-i Nur Enstitüsü'ne özellikle teşekkür ediyorum. Sadece Türkiye'de değil dünyada ciddi bir belirsizlik var. Kavramlar karışmış. Geçen Konfüçyüs'ün bir sözünü okudum: "Kral olsanız ne yapardınız?" diye soruluyor. Verdiği cevap şöyle: İlk yapacağım iş, kavramları yeniden tanımlamaktır. Gerçekten bir psikolojik savaş yaşıyoruz. Bu savaş içerisinde kavramlar kirletiliyor, anlamlar değiştiriliyor. Bu anlamlarla semboller oluşturuluyor. Semboller üzerinden savaşlar yapılıyor. Bediüzzaman Hazretlerinin hayatını incelediğimizde de bunu örneklerini görüyoruz. Hayatında bu derece yanlış anlaşılan bir insan çok azdır. Tabii ki hakikatler gizli kalmıyor. Hakikatlerin er geç ortaya çıkmak gibi bir davranışı var. Bediüzzaman'ı bu toplum, siyaset, gittikçe tanımaya başladı. İş daha da ileriye gitti. Öyle ki Bediüzzaman istismar edilmeye başlandı. Risale-i Nur'un istismarının yapıldığını da son zamanlarda görüyoruz. Bu aslında toplumda nasıl kökleştiğini gösteriyor. İstismarın önüne geçmek için derin çalışmalara ihtiyaç var.

Bediüzzaman'ın birlikte yaşama bilincini incelerken şu tesbitleri yapabiliriz: Bediüzzaman Türkiye'de demokrasi kültürünün yerleşmesini sağlamıştır. Türkiye bir Mısır değilse, Ortadoğu'daki kaotik toplumlar gibi değilse, burada Bediüzzaman'ın getirdiği demokrasi kültürünü büyük etkisi vardır.

Biz demokrasiyi hep Batı değeri olarak kabul ediyoruz. Demokrasi aslında aileden başlıyor. Ailede demokratik davranışın dört özelliği var: Birisi, eleştiriye açık olmak, hesap verebilir olmaktır. Eğer eleştiriye açık değil ve hesap verebilir değilseniz demokrat değilsinizdir. Bu sebeple demokrasi-lerde muhalefet kutsaldır. İkinci özellik, özgürlükçü olmaktır. Yani kendi fikrini zorla kabul ettirmemek. Mesela bir anne çocuğuna illa bu yemeği yiyeceksin diyorsa, o demokrat değildir. Anne baba seçenekler sunacak, çocuk birini seçecektir. Bunu öğretebilmek gerekiyor. Bir diğeri de totaliter olmamak, çoğulcu olmak, farklı fikirlere sahip olmaktır. Mesela bir evde düşünün, herkes FB'li ya da GS'li olmak zorunda diyorsanız, bu evde demokrasiden söz edilemez. Dördüncü özellik de katılımcılıktır. Bir yere giderken, bir karar alırken, birlikte hareket edebilmek. İslam toplumlarına baktığınızda, bunun Asrı Saadet'te yaşandığını görüyorsunuz. Daha sonra bu güzel uygulama ikinci palan düşmüş.

İnsanlık İkinci Dünya Savaşı'nı yaşayınca, demokrasinin kıymetini anlamış. Biz, böyle bir savaş yaşamadığımız için bunu yeni yeni anlamaya

başlıyoruz. Bediüzzaman daha çok önceleri bunları İkinci Meşrutiyet'te, Münazarat'ta söylemiş. O zaman meşrutiyet olarak söyleneni demokrasi olarak tanımlayabiliriz. Bediüzzaman "daima kavinin zayıfları ezmesi hayvanların birinci düsturudur" diyor ve şöyle söylüyor: "İnsanlar hayvanlıktan çıkıp geldiği vakit nasılsa bunu beraber getirmişler. Demek istibdat hayvaniyetten gelmez." Bir insan müstebid ise, fikrini zorla kabul ettirmeye çalışıyorsa, totaliterse, her şeyi ben biliyorum diyorsa, bu şiddetli ifadeye mazhardır. Şiddetli bir ifade bu... istibdat hayvansal bir davranıştır, hayvaniyetten gelmez, diyor.

Bediüzzaman yine istibdat için diyor ki: "İstibdat tahakkümdür, muâmele-i keyfiyedir, kuvvete istinad ile cebirdir, rey-i vâhiddir, sû-i istimâlâta gâyet müsâit bir zemindir, zulmün temelidir, insâniyetin mâhisidir." İstibdatı Münazarat'taki gibi bu derece güzel tanımlayan Bediüzzaman medresedeki istibdatla ilgili şöyle yapmış: O otuzlu yaşlarda İstanbul'a gidip, kaldığı anda duvara "her suale cevap verilir, sual sorulmaz" diye yazmış. Buna yüzeysel baktığımızda şunu düşünüyoruz: "Orada kendisini tanıttırmak, dikkati çekmek için yapmıştır," deriz. Yani Doğu'dan gelmiş, değişik kıyafetli, şivesi farklı... böyle birisini İstanbul uleması, o kadar enaniyeti yüksek insanlar, niye dinlesinler? Bak, dikkat çekmek istiyor, o yüzden yapıyor diye düşünecekler. Belki bir sebep bu; ama gerçek diğer bir sebep şudur bence: Medreselerde hiç soru sorma diye bir durum yok. Buyurgan bir sistem kurulmuş. Hoca öğretiyor, diğerleri itaat ediyor kuzu gibi. Bediüzzaman, bu sistemi tersine çevirip ezber bozuyor. Bu yazdığı yazıyla talebenin soru sorma isteğini uyandırıyor. Aslında bu eğitim sisteminde devrimdir. Türkiye'deki eğitim sistemi halen bu seviyede değil. Yetenek ve beceriye dönük bir eğitim sistemi ise talebenin soru sormasına bağlıdır. Yakalayamadığımız bu eğitim sistemini Bediüzzaman yüz sene öncesinde yakalamış.

Bediüzzaman hürriyet için de şöyle söylüyor ve demokrasi tanımında 'hissiyat-ı ulviyeyi uyandırır' diyor. Cumhuriyeti "adalet, meşveret ve kanunda cem-i kuvvet" olarak tanımlıyor. Adalet ve meşveret... cem-i kuvvet şimdiki hukukun üstünlüğüdür. Güç şahıslarda değil, kanunlarda olacak. Ve bu üçünü o tarihlerde savunuyor. Yani keyfi yönetime şiddetle karşı çıkıyor. Bediüzzaman'ın istibdata karşı çıkması yalnızca o günler için değildir. Bediüzzaman o zamana değil, yüzyıl sonrasına, bu güne hitap etmiş. Bugün bizim Bediüzzaman'ı daha yeni yeni anlıyor olmamız çok dikkat çekicidir.

Bu zamanda Bediüzzaman'ın bilgi çağına şöyle bir vurgusu da var: "Kimin aklı keskin, kalbi parlak ise o yükselecektir" diyor. Asr-ı hazır hükümetler ilme istinad ettiklerinden Hızırvari ömre mazhardırlar. Hükümet kuvvete istinad ediyorsa ömrü kısa olacaktır; zira kuvvet geçince hükümette bitiyor.

Müsbet hareket açısından Bediüzzaman'ın siyasete kattıklarına baktığımızda, insan davranışı açısından üç türlü siyaset tarzı var: Siyaset uzmanlarının ilgilendiği kişiler üzerinden yapılan siyaset. Strateji uzmanlarının alanına giren olaylar üzerinden yürüyen diğer bir siyaset var. Bir de kavramlar üzerinden yapılan siyaset var. Bununla da felsefeciler ilgileniyor. Bediüzzaman kavramlar üzerinde büyük bir vizyon geliştirmiş. Hiç bir siyasi cereyana

*Bu zamanda
Bediüzzaman'ın
bilgi çağına şöyle
bir vurgusu da
var: "Kimin
aklı keskin,
kalbi parlak ise
o yükselecektir"
diyor. Asr-ı
hazır hükümetler
ilme istinad
ettiklerinden
Hızırvari ömre
mazhardırlar.
Hükümet kuvvete
istinad ediyorsa
ömrü kısa
olacaktır; zira
kuvvet geçince
hükümette bitiyor.*

Bediüzzaman güç
odaklarıyla hiç bir
zaman pazarlığa
girmemiştir.
Pazarlığa
girenler ise dini
siyasete alet
etmek zorunda
kalmışlardır.
Davalarını,
hatta Risale-i
Nur'u alet
etmek zorunda
kalmışlardır.
Bu yüzden
Bediüzzaman
hileyi hilesizlikte
bulmuş.

katılmamış. Güç odaklarıyla pazarlığa girmemiş. Güç odakları, psikolojik savaşta birini kullanmak istiyorsa ona müthiş imkanlar verir. Krediler verir, yollarını açar, bütün dünyaya tanıtır. Onu besleyip belli bir noktaya getirdikten sonra, ona "bazı şeyleri yap" der. O kazandığı şeyleri kaybetmemek için taviz vermeye başlar. Daha önceki yatırımlarının hesabını ister. Bediüzzaman güç odaklarıyla hiç bir zaman pazarlığa girmemiştir. Pazarlığa girenler ise dini siyasete alet etmek zorunda kalmışlardır. Davalarını, hatta Risale-i Nur'u alet etmek zorunda kalmışlardır. Bu yüzden Bediüzzaman hileyi hilesizlikte bulmuş.

Müsbet hareket ile menfi hareket açısından benim Risale-i Nur'dan edindiğim bilgiye göre; niyet bazında "müsbet ve menfi hareket nedir?" diye baktığımızda, müsbet ispat edilmiş hareket, doğrulanmış hareket; menfi hareket de nehyedilmiş, yasaklanmış, doğrulanmamış, yıkan anlamında; olumlu olumsuz, pozitif negatif anlamında kullanılmıştır. Risale-i Nur'dan edindiğime göre müsbet hareket, rıza-yı İlahiyi ön plana alır. Menfi harekette ise riya, gösteriş hakimdir. Tercih ve kararlarımıza göre, biz bir bakıma kaderimize yol açmış oluyoruz. Eğer çıkar, menfaat, riya, gösteriş için niyetlenmişsek bu menfi bir durumdur. Hedef noktasında farklı şeyler vardır. Müsbet hareket iman hizmetini hedef olarak seçmiştir. Siyasi olarak bir hedef koymamıştır. Devlet talebi yok. Şuraları ele geçirip şuralarda kadrolaşayım yok. Hedef olarak bunları düşünmek ise menfi hareket; iman hizmetini düşünmek ise müsbet hareket oluyor.

Metotta bunlarla alakalı neler var diye bakacak olursak; menfi harekette neticeye ulaşmak için her şey caizdir. Makyavelist politikalar... "Amaca ulaşmak için her şey caizdir" diyerek her türlü yalan söylenebiliyorsa, buradaki metotta menfi hareket ediliyordur. Niyetinizin iyi olması yetmiyor. Burada şu güzel sözü hatırlamakta fayda var. "Cehennem'in bazı duvarları iyi niyet taşlarıyla örülmüştür." Yani iyi niyetli olmak, bir insanın hedefe ulaşması için yetmiyor.

Bediüzzaman burada, metod olarak teslim ve tevekkül metodunu seçmiştir. Burada "ben elimden geleni yaparım" anlayışı vardır; sonuç olursa ala, olmazsa tevekkül ederim. Her şeyi kontrol eden, her şeye gücü yeten bir güç ve kudret var. "Demek ki bunun zamanı gelmemiş" diyerek kabullenici olur. Bir kimse bunu yapamazsa, onun hırsı vardır. Hırs ihlase zarar veriyor ve müsbet hareket düsturundan böylece ayrılmış oluyorsunuz.

Usül olarak da takdir, övgü, onay metodlarını kullanır. Yani kişi başka tarafın yanlışlarına, kusurlarına odaklı değil, kendi doğrularına odaklı düşünür; şeytan taşlamaz, evliya'yı alkışlar. Yapılan iş aynıdır; ama metod açısından- zaten bu durum psikolojide de pozitif psikoloji olarak, hekimlikte de dokulara saygılı hekimlik olarak geçiyor- tahrip değil, tamir yöntemi seçiliyor. Önceki hekimlik anlayışında bir insanı hemen ameliyat ediyorlardı. Hem en kuvvetli ilaçları veriyorlardı. Şimdi, dokulara saygılı hekimlikte, bağışıklı sistemini harekete geçirip hastalığı kendi kendine yenmesini sağlamak tarzında bir yol seçiliyor ki bu pozitif hekimliktir. Neticede tahribi değil, tamiri seçmiş.

Bediüzzaman da tamir ve inşa yolunu seçmiştir. O mevcut sistemde de

tamir yolunu seçiyor. “Sen kalk, ben yapayım” da demiyor, burada siyasi aktör ve nesne olmuyor ve nesne de yaptırtmıyor kendisini. Siyasette sadece uyarı, ikaz vazifesi var ve sadece onu yapıyor. Siyasetle, “sen kalk ben oturayım” ilişkisine girmiyor. Hatta şöyle bir ifadesi var: “Risale-i Nur mesleği, nezihane, nazikane ve kavlıleyyin ile dir.” Kavlıleyyin, yumuşak sözlü olmaktadır. Bu peygamber metodudur. Bediüzzaman yumuşak dilli olmayı bir metod olarak benimsemiştir.

Yine Bediüzzaman “acz, fakr, şefkat ve tefekkür” demiştir. Mesela neden “aşk” dememiş? Aşk Mevlana’nın kullandığı bir kavramdır. Onun zamanında önemliydi. Aşkla şefkat arasında şöyle bir fark var. Aşkta çıkar beklentisi vardır. Yani aşık olduğunuz kimsenin sana iyi davranmasını, seni anlamasını beklersiniz. Ama şefkatte hiçbir ücret ve karşılık yoktur. Hatta bu tarz aşka, şimdi, ‘otantik aşk’ diyorlar. Otantik kelimesinin Türkçedeki karşılığını biliyorsunuz, ‘halis’ demektir. Acz, fakr, şefkat ve tefekkür prensiplerini hayatına yansıtan insanların Risale-i Nurları da daha iyi anladığını gördüm. Kendi aczini bilen, kendi fakrını bilen, haddini ve sınırlarını bilen kişiler, şefkat duygusu yüksek olan ve tefekküre yakın kişilerdir. Yani kafa yormaya, düşünmeye yakın kişiler Risale-i Nur’u daha iyi anlıyorlar. Benim tesbit ettiğim budur.

Bediüzzaman müsbet hareket metodunu tesadüfen bulmamıştır. Bediüzzaman’ın bu asrı iyi okuduğunu görüyoruz. Bediüzzaman’ın bir özelliği de kişiselleştirmemidir. Eski çağların öğrenme metodu kişisel ilişkiydi, önermecî metottu. Usta çırak, hoca mürid gibi... Bediüzzaman bunu değiştirmiş, kafa yorarak fikir üretmeye dayalı araçları önermiştir. Kişisel ilişkiye dayalı araçları değil de, araştırmaya dayalı araçları önermiştir. “Mesleğimiz tahkik mesleği” derken bunu ifade etmiştir. Ve kendini de ikinci plana atmıştır. Kendisinin ziyaret edilmesini reddetmiş, hediye kabul etmemiş ve çok enteresan, mezarının bilinmesini istememiştir. Mezarının dahi bilinmesini istemeyecek derecede yalnız bir insan, elli sene sonra, dünyada kitabı en çok okunan kitapları elli dile çevrilen bir insan oluyor. Bu da mesajının şifresinin yerinde olduğunu, bu zamana hitap ettiğini gösteriyor.

Kendi kişisel rehberliğini reddetmesi, kitap merkezli bir hizmet yapması onun çok farklı bir özelliği olmuştur. Onun vefatından sonra da takipçilerinin olması ve devam etmesi çok önemlidir. Çünkü bu çağ iletişim ve toplu iletişim çağıdır. Son olarak şunu söylemek istiyorum. Roma imparatorluğunda Hristiyanlık neden hızlı yayıldı, düşündünüz mü? Benim geçenlerde aklıma geldi. Biliyorsunuz, Hz. İsa Kudüs’te çıkıyor; ama Hristiyanlığın merkezi Roma olmuş. O kadar kısıtlı imkanların bulunduğu bir çağda bu nasıl ve neden olmuş? Çünkü Roma İmparatorluğu taş yollar yapmış; hanlar, köprüler, kervansaraylar yapmış. O koca imparatorluğu kontrol edebilmek için... İşte Hz. İsa’nın takipçileri bu yolu kullanarak yayılmışlar. Şu anda da, bu zamanın yolu internet. Benim size tavsiyem interneti kullanarak hakikatleri yaymaya çalışın.

“Risale-i Nur mesleği, nezihane, nazikane ve kavlıleyyin ile dir.” Kavlıleyyin, yumuşak sözlü olmaktadır. Bu peygamber metodudur. Bediüzzaman yumuşak dilli olmayı bir metod olarak benimsemiştir.

Müsbet hareket, kudret topuzundan uzak durmak, nasihat nuruna sarılmaktır

Ahmet Battal

Prof. Dr. Turgut Özal Üniversitesi

Farklarımız bazen kızgınlık ve kavga sebebi olabiliyor. Oysa bu dünyada “bir”den “çok” oluyoruz ve farklılaşıyoruz. İşte, o yüzden birbirimizi hoş görebilmemiz aslında çok önemli bir prensiptir. Farklılıklarımız zenginliğimiz olabilir.

Şunu söyleyebilirim ki, bir imtihan dünyasında yaşıyoruz. Aslında bizim bir imtihanımız olan farklılıklarımızı gereğinden fazla abartmazsak imtihanı kazanabiliriz. Bu farklılıklar gerek toplumda kültürel ve etnik farklılıklar gerek inanca ait farklılıklardır ve bu dünyaya tahammül etmenin de bir gereğidir. İnsan olmanın gereği olan “teklif”i; yani mükellef olmak denilen, sırr-ı teklif denilen yükü, sınavı, sınav sorusunu yüklenmenin; o soruyu okumaya ve cevaplamaya çalışmanın da bir gereğidir. Farklıyla dost olmak zordur, ama başarabilirsek güzeldir. Bu millet, bu ümmet yüzlerce yıldır bunu başarmışken, maalesef son üç yüz yıldır İslam dünyası farklılıkları bir arada tutmayı başaramamıştır. Önümüzde bunu başaran çok güzel örnekler vardır; hem kendi mazimiz, Osmanlı, Endülüs ve benzeri devletler hem de modern çağda Avrupa Birliği ve ABD gibi devletler farklılıkları bir arada yaşatmayı becermiş olan güzel örneklerdir. Onların güzel yönlerinden de dersler alarak, ama bilhassa bugün burada bulunmamızın sebebi olan Risale-i Nur Külliyyatı’nda yer alan çok güzel cümlelerden de ders alarak bir arada yaşamayı başaracağız. Bu nedenle ümitliyiz. O cümlelerden birisi şudur: Bediüzzaman diyor ki: “Komşuluk, dostluğun komşusudur.” Bunu şu bağlamda söylüyor: “Ermenilerle ve diğer azınlıklarla biz Müslümanlar nasıl olacak da aynı toplumda bir arada yaşayacağız ve aynı haklara sahip olacağız. Haklarda eşitlik mümkün müdür?” sorusu bağlamında bunu söylüyor. Diyor ki “evet mümkündür.” Çünkü Allah katında üstün olup olmadığınız, ahirete ait bir meseledir. Bu dünyada hukuk açısından, devlet açısından bakıldığında hepimiz eşitiz, eşit olmalıyız. Eğer “Ben inanıyorum, o halde üstünüm” iddiasını ahiretten bu dünyada almaya kalkarsanız, dünyayı cennet yapmayız. Tam tersine bazılarını dünyayı Cehenneme çeviririz. O yüzden üstünlüğümüzü göstermenin, görmenin tek ve doğru yeri ahirettir.

Sabretmek beklemek ve başkasının hukukunu ihlal etmeden kendi hukukumuzu da muhafaza ederek beklemektir. Bizler yaşadığımızı bu dünyada farklılıklarımızın Doğu’nun, Batı’nın farklılıklarının aslında ciddi

anlamda farklılık olmadığını çok kolaylıkla fark edebiliriz. Bakın güneşe Doğu'ya doğuyor da Batı'ya doğmuyor mu? Bakın güneşe, Batı'dan batıyor da Doğu'da batmıyor mu? Önemli olan güneşin doğduğu her yerde baharın güzelliklerini ve bahar sayfasında Allah'ın güzel isimlerini okumak ve o isimlerin tecellileriyle mutlulukla dolmaktır. İşte o güzel sayfaları okuyabilen her insan, sayfanın yazarı karşısında vazifesini yerine getirmiş demektir. Bahar sayfasını yaratan, yazan Allah'ın o sayfada yazdıklarını okuyabilen insanın okuyamayan insanlara söyleyebileceği tek şey "keşke siz de okusanız" demek olabilir. "Sen nasıl olur da okuyamazsın. Sana haddini bildireceğim." demeye kalkmak, insanların dünyasını cehenneme çevirmeye kalkmak, hiçbirimizin hakkı ve haddi olmamalıdır. O halde birbirimizle ilişkiler açısından üstün değiliz. Devlet karşısında birbirimize nazaran üstün değiliz. Ama inançlarımızda farklılıklarımız elbette olabilir. Bunları birbirimizi etkilemek üzere ortaya koymamızda hiçbir mahsur yoktur. Bir arada yaşamak eğer baskıyla ve zulümle olursa, maalesef devleti zorba, vatandaşı da mahkum ve mağdur eder. Eğer bir arada yaşamak demokratik ortamda, demokrasiyle, yani gönüllü olarak, yani ihlas ve samimiyetle olursa; devleti ideolojiden uzak bir devlet ve vatandaşı dilediği zaman iktidara dilediği zaman muhalefete taraf olabilen özgür fertler yapar.

Bir arada yaşamanın temel ilkelerinden birini demokrasiyi benimseme olarak görüyorum. Maalesef iktidara taraf olmanın kolay olduğu; ama muhalefete taraf olmanın zor olduğu ülkelerde yaşayan Müslümanlar ne yapacağını bilemez bir halde yaşıyorlar. Oysa demokrasiyi gerçekten yaşıyor olsaydık, özümsemiş olsaydık, her şeyden önce giybetin günah olduğunun farkına varırdık. Demokrasi, giybeti günah haline getiren rejimin adıdır. Bir ülkede demokrasi yoksa, yönetimler kendilerine yapılan eleştirileri duymak istemiyorlarsa, yönetilenlerin kendi kendilerine konuşması, yanındakine fısıldaması giybet de olsa günah sayılmaz. Ne zamanki yönetenler "Söyleyeceklerini bana söyle, buyur, muhalefetine hazırım ve dinliyorum" derse, işte o zaman o ülkede giybet günah olur; çünkü demokrasi giybeti günah haline getiren rejimin adıdır.

Demokrasiyi toplumsal hareketleri meşru dairede olmak kaydıyla, sivil itaatsizlik boyutuna kadar taşıyacak olan ve muhalefeti örgütlenme imkanından mahrum etmeyecek olan rejim olarak gördüğümüzde, aslında demokrasinin kalpten başlayan bir hareket olduğunu anlamış oluruz. Gerçekten insan önce nefesine muhalefet etmeyi başarabilmelidir. Bunu başaramayan insan, ailede demokrasiyi başaramaz. Eşinin, evladının kendisine yaptığı muhalefete haklı bir değer verme imkanından mahrum kalır. Oysa "ben tek doğruyu yapıyorum, mutlaka doğruyu yapıyorum." demeyen insan, önce nefesine karşı muhalefeti başaran insan, elbette ailede de muhalefetli bir toplumsal yapıyı, küçük bir çekirdeği kurmuş ve o çekirdeğin büyümesiyle ortaya çıkacak olan cemaatlerde, cemiyetlerde, toplumsal dokularda, katmanlarda muhalefetli yönetim anlayışı yaygınlaşmış olur. Bunun nihai aşaması elbette devletin bir üst yapı kurumu olarak demokrasiyle yürütülen, yani muhalefetin meşru olduğu bir yapı ve yönetim modeli haline gelir.

Bize düşen elbette kalp kırmamaktır, kafa kırmamaktır. Fikirlerimizi ve düşüncelerimizi başkalarıyla paylaştıktan sonra, fikirlerimizin eleştirilme-

*Bir arada yaşamak
eğer baskıyla ve
zulümle olursa,
maalesef devleti
zorba, vatandaşı
da mahkum ve
mağdur eder. Eğer
bir arada yaşamak
demokratik
ortamda,
demokrasiyle,
yani gönüllü
olarak, yani ihlas
ve samimiyetle
olursa; devleti
ideolojiden uzak
bir devlet ve
vatandaşı dilediği
zaman iktidara
dilediği zaman
muhalefete taraf
olabilen özgür
fertler yapar.*

*ediüzzaman'ın
müsbet
hareketinin diğer
bir manası; kudret
topuzundan
uzak durmak,
nasihat nuruna
sarılmaktır. İki
elim var, yüz elim
de olsa nasihat
nuruna yeter;
kudret topuzuna
el atacak elim yok,
demektedir.*

sine, karşı fikirler geliştirilmesine hazır olmaktadır. Demokrasinin içselleştirilmesi, bu demektir. Eğer biz bunu yapabilirsek, demokrasiyi meşveret ve istişare prensipleri olarak işletebilirsek, bir sonraki halkada Türkiye toplumu katmanlarıyla meşverete yönelecektir. Demokrasiyi hakkıyla yaşayacak, şurayı tesis etmiş olacaktır. Bir sonraki aşamada İslam dünyası gerçekten demokrasiyle barışıp, özgürlükleri hak ettiği biçimde yaşayan bir topluluğa dönüşmüş olacaktır ve inşallah ardından dünyanın ikinci Asr-ı Saadeti gelmiş olacaktır.

Bediüzzaman “Bizim vazifemiz müsbet hareket etmektir, menfi hareket değildir.” diyor. Cümlelerin anlamı çok nettir: Kafa kırmayacağız, kalp kırmayacağız. Devamında gelen cümle “rıza-yı İlahiye göre sırf hizmet-i imaniyeyi yapmaktır. İnsanların imanını kurtarmaya çalışmaktır. Ve vazife-i ilahiye karışmamaktır.” şeklindedir. Akla gelen soru şu: Bu iki cümle iki ayrı paragraf olarak yazılmamış, birbirinin devamı olan iki cümle... O halde iki cümle birbiriyle alakalı... Peki alaka nedir? Allah'ın işine karışanlar müsbet hareket edemezler. Hedefe kilitlenip “Her ne olursa olsun hedefe ulaşacağım!” diyenler, “hedefe ulaştıran her yol mübahtır” anlayışına gidecek maalesef yaklaşırlar. Din adına bir çok yanlışlığı sergilemeye başlarlar. Bugün İslam dünyasının içinde bulunduğu problemlerin ana sebebi bu iki hüküm arasındaki bağı doğru kuramamış olmaktan kaynaklanmaktadır.

Bediüzzaman burada büyük bir ders veriyor: Müsbet hareket edin, bunun şartı da Allah'ın işine karışmamaktır. Siz vazifenizi yapın, ama Allah'ın işine, neticeye karışmayın. Netice Allah'a aittir. Neticeye karışmaya kalkarsanız çok ciddi hatalar yapabilirsiniz.

Müsbet hareket etmek, ikinci olarak, “Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez” ayetine riayet etmektir. Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde geçtiğini gördüğümüz bu ayet Risale-i Nur Külliyyatı'nda en sık atıf yapılan ayetlerden birisidir. Ayete göre “hiç bir günahkâra başkasının günahı yüklenmez, yüklenmemeli.” Yani suç ve ceza şahsî olmalı. Buradan çıktıktan sonra çevrenizdeki Müslümanlara, Kur'an'ı biliyorum diyen insanlara böyle bir ayetin varlığını sorunuz. Yüzde kaç biliyor acaba? Daha da vahimi, bu ayeti bilenlerin yüzde kaç günlük hayatında bu ayete uygun bir hükümle yaşıyor. Kurunun yanında yaşı yakanları mı isterseniz, bir hatası yüzünden mümin kardeşlerini yerin dibine batıranları mı istersiniz, bir yanlış yüzünden bir cemaati düşman ilan edenleri mi istersiniz, bir hatası yüzünden bir iktidarı tümünden yıkalım gitsin diyen anarşistleri mi istersiniz...? Memleketimiz ve tüm İslam alemi “Vela teziru...” prensibine had safhada muhtaçtır.

Benim teklifim şudur: Diyanet İşleri Başkanlığı tez zamanda bir irşad kampanyası açmalıdır. Yarışmalar yapmalı ve ödülleri vermeli ve kurunun yanında yaşı da yakmayı yasaklayan Kur'an'ın bu kanun-u esasisini, anayasa prensibini bu topluma öğretmeli ve özümsetmelidir. Bunu Diyanet yapmıyorsa siz yapacaksınız. Birileri yapmalı. Bugüne kadar bunlar yapılmış olsaydı, hakkıyla yapılmış olsaydı çok konumda olurduk.

Bediüzzaman'ın müsbet hareketinin diğer bir manası; kudret topuzundan uzak durmak, nasihat nuruna sarılmaktır. İki elim var, yüz elim de olsa nasihat nuruna yeter; kudret topuzuna el atacak elim yok, demektedir. Kudret topuzunun manası şudur: Milletvekili çoğunluğunu ele geçirerek,

Parti kurarak, kurulmuş bir partiyi ele geçirerek iktidar olmaya çalışmak. Bediüzzaman'a göre, bugünün şartlarında müsbet iman hizmetinin vasıtası, yöntemi bu değildir. İkinci olarak; siyasî iktidarı, meclis çoğunluğunu ele geçirmek değilse de bürokratik iktidarı ele geçirerek devlet bürokrasisi vasıtasıyla dine hizmet etmeye çalışmak da Bediüzzaman'a göre bir tür topuzculuktur. Nureddin, nasihatçinin işi değildir. Bu zamanda dindar insanın da bundan uzak durması lazım. Üçüncü olarak, toplum üzerinde bir biçimde baskı oluşturan gazete tirajı dahi bir tür topuzdur. Basın 4. kuvvettir. Bu kuvveti kötüye kullanmak anlamında okunmayan gazeteler satmak, seyredilmeyen TV'lere yatırım yapmak, seyredilmeyen Tv'leri seyrediliyormuş gibi göstermek, gerek iktidar kaynaklarıyla gerek başka imkanlarla, bilhassa dış kaynaklarla onları destekleyerek güya tiraj kuvvetiyle, tiraj topuzuyla bir iktidar elde ederek toplumu yönlendirmeye kalkmak, aslında bu dahi ihlas ve samimiyete zıttır ve Nurculuğa ve nasihatçiliğe uymayan bir harekettir.

Son olarak, Bediüzzaman asayışı muhafazayı netice veren müsbet iman hizmetinden bahsediyor. Şunu soruyor: Allah'a ve ahirete inanmayan on kişiyi mi, Allah'a ve ahirete inanan bin kişiyi mi daha kolay idare edersiniz? Bu akşam Anadolu yakasında bir yerde buradan belki elli kat daha büyük bir grubun olacağı bir toplantı olacak. Derbi diyorlar ona... Şu anda bütün İstanbul'daki devlet görevlilerinin derdi, o futbol maçında milletin itiş kakışını engellemektir. Peki niye burada böyle bir endişe yok da niye orada var? Cevabı son derece açıktır. Kuvvetli imana sahip olan insan hürriyeti öyle anlar öyle yaşar ki, ne kuvvetiyle kimseye zulmeder, ne de kuvvetsizliği yüzünden başkasına boyun eğmez. Sizler imanın kuvvetine sahip ve başkasının zulmüne boyun eğmemeye söz vermiş insanlar olarak bu imanınızı ve bu ümidinizi muhafaza ediniz.

*Bediüzzaman
asayışı
muhafazayı netice
veren müsbet
iman hizmetinden
bahsediyor.
Şunu soruyor:
Allah'a ve ahirete
inanmayan on
kişiyi mi, Allah'a
ve ahirete inanan
bin kişiyi mi
daha kolay idare
edersiniz?*

Said Nursi, her
zamankinden
daha fazla
genişleyerek
merak
uyandırıyor ve
yayılıyor; gerçek
dindarlıkla
din siyaseti
üzerindeki farkın
da netleşmesini
sağlayan bir
kerteriz noktası
olarak ortaya
çıkıyor.

Yeni dönem, dünya değerleriyle Said Nursi terkibinden oluşabilir

Mehmet Altan

(Prof. Dr., İstanbul Ü. İ.İ.B.F)

Köprü dergisi için zaman zaman röportaja gelindiğinde sorulan sorulardan biri şudur: “Said Nursi niçin İslami hiç bir partiyi desteklemedi. Bunu, “başınıza gelecekleri önceden gördüğü için desteklemedi” diye cevapladım. Aslında önemli olan, gerçek dindarlık ile dini siyasete alet etme arasındaki büyük farktır. Geçenlerde bir vesileyle Van’a gittim. Arkadaşlar orada gezdirirken Said Nursi’nin çilekeşhanesini de gösterdiler. İşte o zaman, beklentisiz olanla güç ve para karşısında beklenti içinde olanın farkını orada gördüm. Yani, neden özellikle Yeni Said dönemindeki arayışın içinde gerçek dindarlık, gerçek inanç ve vicdanlı insanlık vardır. Zaman içinde gördüm ki, Said Nursi’nin siyaseti din üzerinden yapmakta neden mesafeli olduğunu zaman içinde daha iyi anladım. O Van’daki mağaradan kupon arazilere doğru bir çökmeyi kendi hayatında hiç yaşamamak için bunu tercih ettiğini gördüm.

Hakikati aramak... kendi içinde bir yolculuk yapmak... Felsefi bir devrim... Dışarıya karşı ahlak zabıtalığı değil, kendi iç yolculuğunun denetleyicisi olmak... Böyle birisiyle daha fazla mal mülk, pozisyon, uzun vadeli siyasi güç arayanlar arasında büyük bir farklılık oluşuyor. Aslında yeni dönemin bizler açısından en büyük kazanımı; gerçek dindarlığın bundan sonra daha fazla kendini koruyacağı, din istismarına bundan böyle izin verilmeyeceği bir aşamaya gelmiş olmamızdır. Bu yüzden Said Nursi, her zamankinden daha fazla genişleyerek merak uyandırıyor ve yayılıyor; gerçek dindarlıkla din siyaseti üzerindeki farkın da netleşmesini sağlayan bir kerteriz noktası olarak ortaya çıkıyor.

Bu açıdan, arkadaşlarımızın dünkü çalışmalarını dinlerken bazı notlar aldım. Biz 82 yıl yaşamış bir din aliminin bize bıraktıklarının üzerinden hayata bakarken, bir de bu günden düne baksak diye düşündüm. Bu toplantılarda hep dikkatimi çeken şey, dünden bugüne bakıyoruz. Bir de, bugünden düne bakmakta bir fayda sağlanacağını düşünüyorum. Mesela; Said Nursi, 54 yıl önce vefat etmiş. Ama bir çok arkadaşımızın da altını çizdiği temel hak ve özgürlükler, insan hakları gibi hususların 65 yıl önce kabul edildiği küresel bir anlayışın, Said Nursi’yle kesişen yönlerinin olduğunu görüyoruz. Şimdi dünden bugüne bakarken, bugünden düne bakarken de o temel hak ve özgürlükler vurgusuyla, Said Nursi’nin anlayışının örtüştüğünü göreceğiz. Bu anlayışın bütün yerküre insanları içi esas olan “İnsan

Hakları Bildirgesi”nin de 65. yılına denk düştüğünü göreceğiz. İşte ben bu sempozyumlarda, Said Nursi’den günümüze, günümüzden Said Nursi’ye karşılaştırmaların faydalı olacağını düşünüyorum.

Bazen bu tür çalışmalarda olaylara din ve hukuk açısından bakmanın getirdiği kimi farklılıklar olduğunu müşahade ediyoruz. Aslında böyle bir farklılığa gerek yok. Çünkü hukukun temelinde de din vardır. Nasıl gerçek inançlı bir insan vicdan sahibi ise, hukuk da bu vicdanın matematikselleşmiş halidir. Burada “din ve hukuk üzerinde ayrı hassasiyetler göstermenin ayrı bir gereği var mı?” onu da ayrıca tartışmak lazım diye düşündüm

Şunu ifade etmek istiyorum. Az önce açıklanan 5 farklı masa çalışmasının sonuçlarını, iki farklı grup oluştursak... bir ilahiyatçı hocalarımız yazsa, bir de hukukçu hocalarımız yazsa, sonra yeniden tartışsak, burada nasıl bir sonuç ortaya çıkar? Kimi bildirgenin kendi içinde, kimi de bildirgeler arasında farkların tartışılmasına yarar sağlamaz mı? Bunu da önemseydiğimi söylemek istiyorum.

İnsan yeryüzünün en kutsal canlısıdır. Yani esas olan insandır. Burada insanın kutsallığı söz konusudur. Yerkürede yaşayan yedi milyar insanın kutsallığı söz konusudur. Said Nursi’nin de vurguladığı gibi temel hakların demokrasiyle korunması gerekiyor. Nursi, çoğulculuğu, farklılıkların korunmasını vurguluyor.

İnsan olduğumuz için, doğduğundan ölümüne kadar devredilemez hakların sahibiyiz. Türkiye’de bu haklar iade edilse, yaşadığımız bu sorunlar ortadan kalkar. Şunu sormak istiyorum: Bir dindar hukuksal bir vurguyu nasıl yapar? Bence daha güçlü yapar. Said Nursi’nin anlatımından, buradaki tebliğler açısından rahatlıklar söyleyebiliriz ki, bir Müslüman’ın kesinlikle demokrat olması gerekir. Ama uygulamalara bakıyoruz, maalesef böyle olmuyor.

Mesela son tebliğde, Said Nursi’nin söylediği şekilde, Müslüman aleminin en büyük meseleleri bölünmüşlük, cehalet ve fakirliktir. Peki neden? Kutsal kitabın doğruluğu ve güzelliğiyle, uygulaması arasındaki fark nereden çıkıyor? Onun için de Nursi, uygulamaları müsbet ve menfi diye ikiye ayırıyor. İnsanın ve toplumun bir kutsal metnini uygularken bile bu kadar hem müsbet hem menfi iki ayrım çıkar mı? Çıkmaması için neler yapılabilir? Acaba bunlara karşı ilahiyat ve hukukun birlikte çalışması, dinle hukukun birlikte yorumlanması ve bunun referanslarının aslında ayrı olmadığına dile getirilmesi, gerçek bir dindarın vicdan ve adalet sahibi olduğunun ve bu yola ittifakla çıkıldığının belirtilmesi acaba bu farkı giderir mi?

Acaba, neden bu kadar cehalet, bu kadar fukaralık ortaya çıktı? Bunu nasıl tartışmak, bunu nasıl değerlendirmek, buna nasıl bakmak gerekir? Buna biraz daha özeleştirisel noktada bakmak lazım. 57 tane Müslüman ülke var. Müslüman ülkeler dünya nüfusunun dörtte birini oluşturmalarına rağmen dünyadaki toplam üretimin ancak yüzde on birini yapıyor. Bundan ortaya çıkan bölünme, kargaşa, kavga ve ihtiras... Türkiye bunu aşmaya yönelik çok iyi bir laboratuardı. Bu açıdan inanılmaz derece umudum vardı. Türkiye’nin hem Müslüman hem de demokrat olabileceğini düşünüyordum ve buna da büyük destek veriyordum. Fakat bir noktadan sonra güç, iktidar ve para karşısında benim umduğum noktadan farklı bir noktaya gi-

*İnsan
olduğumuz için,
doğduğundan
ölümüne kadar
devredilemez
hakların sahibiyiz.
Türkiye’de bu
haklar iade edilse,
yaşadığımız bu
sorunlar ortadan
kalkar.*

*Türkiye’de
siyaset ya din
istismarından
yapılıyor ya ırk
istismarından
yapılıyor, ya
da mezhep
istismarından
yapılıyor. Henüz
insan olma
vasfına gelememi
Türk siyaseti.
Said Nursi
insan olma vasfı
üzerinden bir bir
dünya arayışı
içerisinde. Said
Nursi Kuran’a,
dine vurgu
yapıyor; ama
esas temel olarak
insan üzerinden
meseleleri
değerlendiriyor.*

dildiğini görmeye başladım. Bu durumdan sizlerin de rahatsız ve huzursuz olduğunuzu zaten hissediyorum. Hissetmekten öte, Teknoloji Bakanı gibi söylemeyeyim, fiilen biliyorum. Şunu görmek gerekiyor. Türkiye’de siyaset nereden yapılıyor? Türkiye’de siyaset ya din istismarından yapılıyor ya ırk istismarından yapılıyor, ya da mezhep istismarından yapılıyor. Henüz insan olma vasfına gelememi Türk siyaseti. Said Nursi insan olma vasfı üzerinden bir bir dünya arayışı içerisinde. Said Nursi Kuran’a, dine vurgu yapıyor; ama esas temel olarak insan üzerinden meseleleri değerlendiriyor. İnsanın dini, ırkı, insan olma vasfı... bulunduğu coğrafyaya, bulunduğu yere göre değişebilen, annesinden babasından tevarüs ettiği özelliklerdir. Ama coğrafyası değiştikçe, insan olma vasfı değişmez. Onun için de askeri vesayet üzerinden siyaset olmaz, dini siyasete alet etmek yahut din istismarı üzerinden de siyaset olmaz. Peki o zaman nasıl bir yol bulacağız? İşte bu yüzden bu tür toplantıların önemi artıyor. Burada söylenen temel yapı, aslında vatandaşlık hukukudur. Biz aslında ufacak bir gezegende yaşıyoruz. On dört milyar yıl önce oluşmuş bir kainatta, milyarlarca güneş sistemi gibi bir sistem içinde, ufacak bir gezegendeyiz. O gezegende bugüne kadar 125 milyar insan yaşamış. O insan olma vasfının ortak özelliklerinin daha pekiştiği, öne çıktığı, ulus devletten ziyade ulus üstü birliklerin kurulduğu, bizatihi insanın daha kutsal olduğu; ama bu yolda giderken de acıların çekildiği yeni bir döneme giriyoruz. Onun için “bu dünyayı insan üzerinden algılayan, insan üstünden dünyaya bakan, insan üzerinden hayata bakan Müslüman inancı, bir dindar kimliği nasıl olabilir?” sorusunun cevabı önemli. Ben bu tebliğlerden de hareketle, Türkiye açısından vatandaşlık hukukunun esas alındığı, insanın farklılıklarının dikkate alındığı, çoğulculuğun öne çıktığı bir dönem arayışı içinde olduğumuzu görüyorum. Birbirine benzemez insanların bir arada özgürce, ferah içinde nasıl yaşayabileceğini arıyoruz. Bunun adı, tam da Said Nursi’nin altını çizdiği gibi, demokrasidir, temel hak ve özgürlüklerdir ve insanın en kutsal olarak kabulüdür. Bunu inkar ederek insanlık da olmaz, siyaset de olmaz, Müslümanlık da olmaz, bu hedeflere varmak da mümkün olmaz. Türkiye bunu fena bir şekilde, sona eren bir dönem sonunda anlıyor.

Said Nursi çok çilelerle yaşamış bir din alimidir. Bu çileler neticesinde demokratikleşme, sosyolojik olarak normalleşme gelecek derken, bu sefer de din istismarının bizi çok yaralayan, gerçek dindarları ve inanç sahiplerini üzen farklı uygulamalarını görüyoruz. Buradan hareketle, insanlığın bulduğu çarelerle bizim yerel kültürümüzün, inancımızın, dinimizin, hayat biçimimizin bağdaşmasını sağlayacak yeni arayışlar, yeni sempozyumlar, yeni çalışmalar yapmamız gerekir. Said Nursi, buna uygun büyük bir külliyatla, büyük bir çalışmayla ve büyük bir emekle, kendisi için para- pul, iktidar beklemeden yaptığı işlerle yeni Türkiye’de geçerli olabilecek ve önem kazanacaktır. Bir taraftan küreselleşmenin dünya değerleriyle, bir taraftan da onun bu topraklardaki fiili bir yerel izdüşümü olarak Said Nursi terkinin yeni dönemi aramanın mümkün olduğunu düşünüyorum.